

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Національної академії

внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Руслан СЕРБИН

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Шаповал Олени Вікторівни на тему «Кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини» поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 26 жовтня 2021 року, протокол № 20

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології НАВС від 20 липня 2026 року

Присутні:

проректор, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Тарасенко О.С.;

кафедра кримінальної юстиції ННППП: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Хахуцяк О.Ю. (*голова засідання, рецензент*); доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Кузьмічова-Кисленко Є.В. (*рецензент*); професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Кубарева О.В.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Никоненко М.Я., професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор Галаган О.І.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Степанова Г.М. (*науковий керівник*); доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Костишева Т.І., старший викладач кафедри, кандидат юридичних наук Федотенко А.В.

науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності ННПД: завідувач лабораторії, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Вознюк А.А.; провідний науковий співробітник лабораторії, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Грібов М.Л.;

відділ організації наукової діяльності: провідний науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук, старший дослідник Бондар С.В.; провідний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, професор Севрук В.Г.;

провідний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, професор Павленко С.О.;

кафедра кримінального процесу: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Таран О.В., професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор, Зарубей В.В.;

кафедра оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, професор Герасименко Л.В.; професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Василичук В.І.;

відділ аспірантури (ад'юнктури) і докторантури: доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Тихонова О.В.

Були присутні 8 докторів наук та 11 кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта заочної форми навчання кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Шаповал Олени Вікторівни на тему «Кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо її рекомендації для попереднього розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ.

Слухали:

Аспіранта Шаповал Олену Вікторівну, яка доповіла про результати дисертаційного дослідження. У доповіді було обґрунтовано насамперед актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, доведено до присутніх структуру роботи та основні її положення, сформульовано та обґрунтовано новизну, теоретичне та практичне значення.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що в умовах реформування кримінальної юстиції України, гармонізації національного законодавства з європейськими правовими стандартами та посилення ролі адвокатури у забезпеченні права на захист особливої актуальності набувають питання здійснення кримінального провадження щодо адвоката. Незалежність адвокатської діяльності є однією з фундаментальних гарантій реалізації права на справедливий суд та ефективний захист прав людини, закріплених як у національному законодавстві, так і в міжнародно-правових актах. Водночас здійснення кримінального переслідування адвоката потребує забезпечення балансу між завданнями кримінального провадження та необхідністю дотримання професійних гарантій адвокатської діяльності, насамперед адвокатської таємниці, незалежності адвоката та недопустимості ототожнення його з клієнтом.

Наявність значної кількості практичних проблем, що виникають під час здійснення кримінального провадження щодо адвокатів наразі потребує їх

з'ясування. Аналіз матеріалів слідчої та судової практики, власний практичний досвід роботи адвокатом свідчить про непоодинокі випадки проведення обшуків у житлі та офісах адвокатів, тимчасового доступу до речей і документів, вилучення електронних носіїв інформації, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, повідомлення про підозру та застосування заходів забезпечення кримінального провадження без належного врахування гарантій адвокатської діяльності. Наслідком таких порушень нерідко стає визнання доказів недопустимими, скасування процесуальних рішень судами, а також констатація порушень права на справедливий суд та права на повагу до приватного життя міжнародними судовими інституціями.

Актуальність дослідження підтверджується не лише нормативними змінами у сфері кримінального процесу, а й статистичними показниками. За інформацією Національної асоціації адвокатів України (далі – НААУ), лише протягом 2021 р. зафіксовано 391 випадок проведення обшуків та затримань адвокатів, із яких 87 випадків здійснено без належного повідомлення органів адвокатського самоврядування, що свідчить про системні проблеми дотримання процесуальних гарантій адвокатської діяльності.

Про суспільну значущість цієї проблематики свідчать і статистичні дані. За інформацією НААУ, кількість звернень щодо порушення професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності становила 98 у 2023 р., 86 – у 2024 р. та 43 звернення лише за перше півріччя 2025 р. Одночасно спостерігається стає зростання випадків ототожнення адвокатів із клієнтами: якщо у 2023 р. було зафіксовано 21 такий випадок, то у 2024 р. – 28, а лише за перше півріччя 2025 р. – вже 32 випадки.

Крім того, у першому півріччі 2025 р. до Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ надійшло 46 звернень про порушення професійних прав адвокатів, а також зафіксовано 9 нових випадків порушення гарантій адвокатської діяльності. Водночас станом на квітень 2026 р. в Україні налічувалося понад 48 тис. практикуючих адвокатів, що свідчить про значну кількість суб'єктів, на яких поширюються спеціальні процесуальні гарантії під час здійснення кримінального провадження. Наведені дані свідчать про збереження системних проблем у сфері забезпечення незалежності адвокатської діяльності та необхідність удосконалення кримінального процесуального механізму захисту професійних прав адвокатів з урахуванням стандартів Європейського суду з прав людини.

Наведені показники свідчать про збереження системних проблем у сфері забезпечення професійних гарантій адвокатської діяльності та необхідність удосконалення механізмів їх захисту. Крім того, у 2025–2026 рр. професійна спільнота та ЗМІ почали активно звертати увагу на зростання кількості кримінальних проваджень, повідомлень про підозру та обшуків щодо адвокатів, що породило широку дискусію про необхідність посилення процесуальних гарантій адвокатської діяльності.

Особливої уваги досліджувана проблематика набуває з огляду на практику ЄСПЛ, де сформовано систему правових стандартів щодо захисту адвокатської таємниці, забезпечення конфіденційності комунікації між адвокатом і клієнтом,

допустимості проведення обшуків та вилучення документів у адвокатів, а також гарантій їхньої професійної незалежності. У рішеннях ЄСПЛ неодноразово наголошувалося, що адвокатура є одним із ключових елементів здійснення правосуддя у демократичному суспільстві, а будь-яке втручання держави у професійну діяльність адвоката має супроводжуватися ефективними процесуальними гарантіями.

Водночас аналіз національного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування свідчить про відсутність єдиного підходу до реалізації міжнародних стандартів під час здійснення кримінального провадження щодо адвокатів. Недостатньо врегульованими залишаються питання участі представників органів адвокатського самоврядування під час проведення процесуальних дій щодо адвокатів, забезпечення збереження адвокатської таємниці, допустимості доказів, отриманих унаслідок втручання у професійну діяльність адвоката, а також процесуального порядку застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження.

Зазначені обставини зумовлюють необхідність комплексного наукового дослідження кримінального провадження щодо адвоката з урахуванням практики ЄСПЛ, сучасної слідчої та судової практики, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення положень кримінального процесуального законодавства України та механізмів забезпечення гарантій адвокатської діяльності, що визначає теоретичну та практичну значущість обраної теми дисертаційного дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є комплексне обґрунтування та розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання кримінального провадження відносно адвоката на основі комплексного аналізу національного законодавства, правозастосовної практики та практики ЄСПЛ.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність виконання таких завдань:

- розкрити правову природу, зміст і структуру процесуального статусу адвоката у кримінальному провадженні, визначити особливості гарантій його професійної діяльності;
- охарактеризувати міжнародно-правові стандарти забезпечення незалежності адвокатської діяльності та межі допустимого втручання держави у професійну діяльність адвоката;
- узагальнити практику Європейського суду з прав людини щодо забезпечення гарантій професійної діяльності адвоката у кримінальному провадженні;
- визначити особливості початку кримінального провадження щодо адвоката та проблемні питання реалізації його спеціальних процесуальних гарантій на початковому етапі досудового розслідування;
- охарактеризувати процесуальний порядок проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій щодо адвоката;
- розкрити зміст адвокатської таємниці як процесуальної гарантії та визначити особливості її забезпечення під час досудового розслідування;

- визначити особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження щодо адвоката та здійснення судового контролю за дотриманням гарантій адвокатської діяльності;

- охарактеризувати особливості судового розгляду кримінального провадження щодо адвоката та визначити критерії допустимості отриманих доказів з урахуванням національної судової практики і практики Європейського суду з прав людини;

- розробити пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та законодавства про адвокатуру з метою підвищення ефективності забезпечення гарантій адвокатської діяльності.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні правовідносини, що виникають під час здійснення кримінального провадження щодо адвоката.

Предметом дослідження є кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Відповідно до поставленої мети і завдань у роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Емпіричну базу дослідження становлять рішення Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України, практика Верховного Суду, рішення слідчих суддів, судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо адвокатів, статистичні дані Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України та Національної асоціації адвокатів України за 2020–2026 роки, результати узагальнення матеріалів слідчої і судової практики, а також особистий професійний досвід здобувача, набутий під час здійснення адвокатської діяльності. У межах дослідження проаналізовано понад 150 рішень національних судів, ухвалених у 2018 – 2026 роках, та понад 40 рішень Європейського суду з прав людини, що стосуються забезпечення гарантій адвокатської діяльності. Використано також результати серії тематичних опитувань адвокатів, прокурорів і суддів, обсяг окремих вибірок яких залежно від предмета опитування становив від 65 до 180 респондентів. Кількісний і професійний склад учасників кожного опитування та узагальнені результати анкетування наведено у відповідних додатках до дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних монографічних досліджень теоретичних, нормативно-правових і правозастосовних проблем кримінального провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. У роботі сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, що мають наукове та практичне значення:

уперше:

- запропоновано комплексну концепцію кримінального провадження щодо адвоката як самостійного різновиду диференційованого кримінального провадження, яка, на відміну від існуючих наукових підходів, ґрунтується на поєднанні процесуальних гарантій, передбачених кримінальним процесуальним законодавством України, зі стандартами ЄСПЛ щодо забезпечення

незалежності адвокатської діяльності, збереження адвокатської таємниці та ефективної реалізації права на захист;

– обґрунтовано необхідність доповнення КПК України ст. 52-1 «Участь представника органів адвокатського самоврядування у кримінальному провадженні щодо адвоката», якою пропонується встановити обов’язкову участь представника ради адвокатів регіону під час проведення обшуку, огляду, тимчасового доступу до речей і документів, а також інших процесуальних дій, пов’язаних із можливим втручанням в адвокатську діяльність. На відміну від чинного правового регулювання, запропоновані положення забезпечують реальний механізм запобігання порушенню гарантій адвокатської діяльності, мінімізують ризики розголошення адвокатської таємниці та узгоджують національне законодавство зі стандартами практики ЄСПЛ;

– сформовано систему критеріїв оцінки допустимості доказів, отриманих у кримінальному провадженні щодо адвоката, яка базується на комплексному врахуванні процесуального порядку їх одержання, дотримання гарантій адвокатської діяльності, забезпечення конфіденційності адвокатської таємниці, принципу пропорційності втручання у професійну діяльність адвоката та правових позицій Європейського суду з прав людини. На відміну від існуючих наукових підходів, запропонована система дозволяє здійснювати комплексну оцінку допустимості доказів не лише з позицій формального дотримання процесуальної форми, а й з урахуванням фактичного забезпечення професійних гарантій адвоката під час проведення процесуальних дій;

удосконалено:

– наукові підходи до визначення змісту та структури процесуальних гарантій адвокатської діяльності під час здійснення кримінального провадження, які систематизовано відповідно до стадій кримінального провадження, суб’єктів їх забезпечення та характеру процесуального втручання, що дало змогу визначити взаємозв’язок між гарантіями незалежності адвоката, забезпеченням права на захист, охороною адвокатської таємниці та принципом справедливого судового розгляду відповідно до практики ЄСПЛ;

– авторську класифікацію процесуальних гарантій адвокатської діяльності під час кримінального провадження щодо адвоката, яка передбачає їх поділ залежно від стадії кримінального провадження, характеру процесуального втручання та суб’єкта забезпечення таких гарантій;

– комплекс процесуальних змін до кримінального процесуального законодавства України, спрямованих на вдосконалення судового контролю за проведенням процесуальних дій щодо адвоката, забезпечення єдності судової практики та імплементацію правових позицій Європейського суду з прав людини у сфері захисту гарантій адвокатської діяльності.

– положення щодо процесуального порядку проведення СРД та НСРД щодо адвоката шляхом конкретизації процесуальних механізмів запобігання розголошенню адвокатської таємниці, визначення меж допустимого втручання у професійну діяльність адвоката, а також удосконалення порядку судового

контролю за законністю проведення таких процесуальних дій відповідно до стандартів ЄСПЛ;

- наукові підходи до використання практики ЄСПЛ під час здійснення судового контролю та судового розгляду кримінальних проваджень щодо адвокатів шляхом систематизації критеріїв оцінки правомірності втручання держави у здійснення адвокатської діяльності, визначення особливостей застосування принципу пропорційності та формування алгоритму врахування правових позицій ЄСПЛ під час вирішення питань допустимості доказів, отриманих у кримінальному провадженні щодо адвоката;

- наукові підходи до здійснення судового контролю за дотриманням гарантій адвокатської діяльності під час досудового розслідування шляхом уточнення критеріїв оцінки законності процесуальних рішень слідчого, дізнавача та прокурора, визначення меж дискреційних повноважень слідчого судді та обґрунтування необхідності забезпечення ефективного судового захисту професійних прав адвоката відповідно до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;

набуло подальшого розвитку:

- наукові положення щодо особливостей процесуального статусу адвоката як спеціального суб'єкта кримінального провадження шляхом обґрунтування взаємозв'язку його професійної функції із необхідністю застосування спеціальних процесуальних гарантій під час здійснення кримінального провадження;

- наукові положення щодо критеріїв оцінки допустимості доказів, отриманих у кримінальному провадженні щодо адвоката, крізь призму гарантій адвокатської діяльності та стандартів Європейського суду з прав людини шляхом уточнення змісту критеріїв законності отримання доказів, пропорційності втручання у професійну діяльність адвоката, забезпечення конфіденційності адвокатської таємниці та дотримання права на справедливий суд, що сприяє більш ефективному застосуванню зазначених критеріїв під час судового контролю та судового розгляду кримінальних проваджень;

- наукові уявлення про процесуальний статус адвоката як спеціального суб'єкта кримінального провадження та систему його процесуальних гарантій шляхом поглиблення теоретичних положень щодо співвідношення загальних засад кримінального провадження із спеціальними гарантіями адвокатської діяльності, визначення особливостей реалізації процесуальних прав адвоката на різних стадіях кримінального провадження та уточнення ролі органів адвокатського самоврядування у забезпеченні незалежності адвокатської професії;

- теоретичні положення щодо імплементації стандартів Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України у частині регулювання кримінального провадження щодо адвокатів та забезпечення ефективного захисту їх професійних прав шляхом систематизації релевантної практики ЄСПЛ, визначення напрямів її застосування під час формування національної судової практики, а також уточнення механізмів

гармонізації положень КПК України з європейськими стандартами захисту незалежності адвокатської діяльності;

– наукові підходи до визначення ролі судової практики Верховного Суду та ЄСПЛ з прав людини у формуванні єдиних стандартів здійснення кримінального провадження щодо адвоката шляхом узагальнення сучасної правозастосовної практики, виявлення існуючих проблем її застосування та обґрунтування напрямів забезпечення єдності судової практики під час вирішення питань, пов'язаних із втручанням у професійну діяльність адвоката.

Основні положення та висновки дослідження, сформульовані у дисертації, відображено в дев'яти наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України, перелік яких затверджено МОН України та чотирьох тез доповідей, що оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських і міжвідомчих науково-практичних конференціях.

Після закінчення доповіді аспіранта присутніми були поставлені наступні питання:

Павленко С.О.: Підрозділ 1.1. дисертації у вас присвячений правовій природі та особливостям процесуального статусу адвоката у кримінальному провадженні. До яких висновків ви прийшли?

Відповідь: Дякую за запитання. Встановлено, що процесуальний статус адвоката у кримінальному провадженні має комплексний правовий характер, оскільки поєднує загальний процесуальний статус учасника кримінального провадження зі спеціальними професійними гарантіями, обумовленими конституційною функцією забезпечення права особи на професійну правничу допомогу та справедливий суд. Обґрунтовано, що такі гарантії мають функціональне призначення й не створюють процесуальних привілеїв адвоката, а забезпечують незалежність здійснення адвокатської діяльності, конфіденційність професійного спілкування з клієнтом та ефективну реалізацію права на захист. Доведено, що процесуальний статус адвоката у кримінальному провадженні характеризується наявністю спеціального порядку застосування окремих процесуальних заходів, який має тлумачитися та застосовуватися з урахуванням міжнародних стандартів і практики ЄСПЛ як невід'ємної складової гарантій справедливого кримінального провадження. Встановлено, що особливий процесуальний статус адвоката визначається не його професією як такою, а суспільною значущістю виконуваної ним функції забезпечення права особи на професійну правничу допомогу, що обумовлює необхідність існування спеціальних процесуальних гарантій під час здійснення кримінального провадження щодо адвоката.

Зарубей В.В.: Що становить емпіричну базу вашого дослідження?

Відповідь: Дякую за запитання. Емпіричну базу дослідження становлять рішення Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України, практика Верховного Суду, рішення слідчих суддів, судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо адвокатів, статистичні дані Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України та Національної асоціації адвокатів України за 2020–2026 роки, результати

узагальнення матеріалів слідчої і судової практики, а також особистий професійний досвід здобувача, набутий під час здійснення адвокатської діяльності. У межах дослідження проаналізовано понад 150 рішень національних судів, ухвалених у 2018 – 2026 роках, та понад 40 рішень Європейського суду з прав людини, що стосуються забезпечення гарантій адвокатської діяльності. Використано також результати серії тематичних опитувань адвокатів, прокурорів і суддів, обсяг окремих вибірок яких залежно від предмета опитування становив від 65 до 180 респондентів. Кількісний і професійний склад учасників кожного опитування та узагальнені результати анкетування наведено у відповідних додатках до дисертації.

Грібов М.Л.: За результатами проведеного дослідження, чи пропонуєте ви зміни до чинного КПК України?

Відповідь: Дякую за запитання. Так, нами обґрунтовано необхідність комплексного вдосконалення кримінального процесуального законодавства України, що регулює особливості здійснення кримінального провадження щодо адвоката, з метою приведення його у відповідність до міжнародних стандартів незалежності адвокатської діяльності та практики Європейського суду з прав людини. Запропоновано доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України статтею 23-1 «Спеціальний процесуальний імунітет адвоката», у якій визначити зміст спеціальних процесуальних гарантій адвокатської діяльності, та статтею 52-1 «Участь представника органів адвокатського самоврядування у кримінальному провадженні щодо адвоката», якою врегулювати процесуальний порядок його участі, права, обов'язки та гарантії здійснення відповідних повноважень.

Крім того, визнано доцільним доповнити частину третю статті 87 КПК України положенням, відповідно до якого недопустимими є докази, отримані внаслідок проведення процесуальних дій щодо адвоката з істотним порушенням установлених законом гарантій адвокатської діяльності.

Доведено необхідність внесення змін до статті 223 КПК України шляхом нормативного закріплення особливостей проведення процесуальних дій щодо адвоката, визначення порядку повідомлення представника органів адвокатського самоврядування, конкретизації його процесуальних прав та уточнення правових наслідків недотримання встановлених гарантій.

Встановлено, що реалізація запропонованих законодавчих змін забезпечить належний баланс між інтересами кримінального правосуддя та гарантіями незалежності адвокатської діяльності, підвищить ефективність судового контролю за втручанням у професійну діяльність адвоката, сприятиме захисту адвокатської таємниці, забезпеченню права особи на професійну правничу допомогу та належній імплементації стандартів Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається науковому керівнику.

Науковий керівник, кандидат юридичних наук, доцент Степанова Г.М. Дисертація Шаповал Олени Вікторівни на тему «Кримінальне

провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини» виконана на актуальну на сьогоднішній день. Аналіз національного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування свідчить про відсутність єдиного підходу до реалізації міжнародних стандартів під час здійснення кримінального провадження щодо адвокатів. Недостатньо врегульованими залишаються питання участі представників органів адвокатського самоврядування під час проведення процесуальних дій щодо адвокатів, забезпечення збереження адвокатської таємниці, допустимості доказів, отриманих унаслідок втручання у професійну діяльність адвоката, а також процесуального порядку застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження.

Для досягнення поставленої мети і задач цієї дисертації Шаповал О.В. правильно визначила об'єкт, предмет і методи дослідження, які уміло використала при вирішенні конкретних проблем теоретичного та практичного характеру у своїй дисертації. Тому поставлені здобувачем завдання вирішені у результаті проведеного дослідження.

Дисертантка має високий рівень наукового розвитку та професійно грамотно володіє вибраним арсеналом дослідження, що в кінцевому результаті, дозволило логічно сформулювати наукову новизну цієї розробки.

Дисертаційне дослідження є результатом особистої наукової роботи здобувача. Нові наукові положення, висновки та рекомендації сформульовані автором самостійно. Для аргументації окремих аспектів дослідження застосовано напрацювання інших учених, на які у тексті надано відповідні бібліографічні посилання.

У процесі дослідження опрацьовано достатню кількість наукових, законодавчих та емпіричних джерел.

Індивідуальний план наукової роботи та освітню програму Шаповал О.В. виконав у повному обсязі.

Зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати, що дисертація Шаповал О.В. на тему: «Кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» містить нові концептуальні наукові положення й науково обґрунтовані результати в галузі юриспруденції, що в сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання.

Зважаючи на викладене вище, Шаповал Олена Вікторівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Після цього було надано слово **рецензентам** роботи:

Кандидат юридичних наук, доцент Хахуцяк О.Ю. Актуальність теми дисертаційного дослідження Шаповал Олени Вікторівни не викликає сумнівів, оскільки особливої уваги досліджувана проблематика набуває з огляду на практику ЄСПЛ, де сформовано систему правових стандартів щодо захисту адвокатської таємниці, забезпечення конфіденційності комунікації між адвокатом і клієнтом, допустимості проведення обшуків та вилучення

документів у адвокатів, а також гарантій їхньої професійної незалежності. У рішеннях ЄСПЛ неодноразово наголошувалося, що адвокатура є одним із ключових елементів здійснення правосуддя у демократичному суспільстві, а будь-яке втручання держави у професійну діяльність адвоката має супроводжуватися ефективними процесуальними гарантіями.

Дисертація має чіткий зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначеними за змістом дисертації. Дослідження виконувалося відповідно до Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік (затверджена Указом Президента України від 11 травня 2021 р. № 189/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 рр. (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 р., протокол № 23).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних монографічних досліджень теоретичних, нормативно-правових і правозастосовних проблем кримінального провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Необхідно відмітити, що всі зауваження автором були враховані після першого рецензування. При вивченні дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок. Дисертаційна робота Шаповал Олени Вікторівни на тему «Кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини» є самостійною, завершеною науковою працею, яку виконано за актуальною та практично значущою темою. Робота містить науково обґрунтовані результати, які в комплексі вирішують наукове завдання. Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44) та може бути подана до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, доцент Кузьмічова-Кисленко Є.В. Актуальність і наукова новизна теми дослідження Шаповал О.В. не викликає сумнівів. Надана на рецензування дисертаційна робота має чітку логічну структуру та зв'язок з науковими програмами і планами, темами, визначеними за змістом дисертації.

Автор поставив перед собою мету вирішення конкретного наукового завдання з комплексного обґрунтування та розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання

кримінального провадження відносно адвоката на основі комплексного аналізу національного законодавства, правозастосовної практики та практики ЄСПЛ. Для досягнення цієї мети у дисертаційній роботі визначено комплекс завдань.

Відповідно до поставленої мети і завдань у роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Вказані та інші відомості засвідчують високий рівень проведеного здобувачем дослідження.

Висновки і рекомендації, сформульовані за змістом дисертації та публікацій здобувача, відрізняються важливим значенням для подальшого розвитку наукових досліджень та практичної діяльності органів досудового розслідування.

Оцінюючи у цілому позитивно дослідження Шаповал О.В., слід зауважити, що вказані дискусійні положення, які були нами окреслені під час попереднього засідання кафедри автором були враховані.

Дисертаційна робота Шаповал Олени Вікторівни на тему «Кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини» є самостійною, завершеною науковою працею, яку виконано за актуальною та практично значущою темою. Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44) та може бути подана до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Вознюк А.А.; доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Грібов М.Л.; кандидат юридичних наук, доцент Кубарева О.В.; кандидат юридичних наук, доцент Никоненко М.Я.; кандидат юридичних наук, доцент Галаган О.І.; кандидат юридичних наук, доцент Степанова Г.М.; кандидат юридичних наук, доцент Костишева Т.І.; кандидат юридичних наук Шаповалова А.О.

Шаповал О.В. висловила виступаючим та всім присутнім подяку за позитивну оцінку його дисертаційного дослідження, за висловлені побажання та професійні поради, що сприятимуть вдосконаленню змісту та форми дисертаційної роботи та корекції її подальших науково-дослідних планів.

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації щодо дисертації Шаповал Олени Вікторівни на тему «Кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини»

Дисертація Шаповал Олени Вікторівни на тему «Кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії за галуззю знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є цілісною, завершеною науковою працею.

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах реформування кримінальної юстиції України, гармонізації національного законодавства з європейськими правовими стандартами та посилення ролі адвокатури у забезпеченні права на захист особливої актуальності набувають питання здійснення кримінального провадження щодо адвоката. Незалежність адвокатської діяльності є однією з фундаментальних гарантій реалізації права на справедливий суд та ефективний захист прав людини, закріплених як у національному законодавстві, так і в міжнародно-правових актах. Водночас здійснення кримінального переслідування адвоката потребує забезпечення балансу між завданнями кримінального провадження та необхідністю дотримання професійних гарантій адвокатської діяльності, насамперед адвокатської таємниці, незалежності адвоката та недопустимості ототожнення його з клієнтом.

Наявність значної кількості практичних проблем, що виникають під час здійснення кримінального провадження щодо адвокатів наразі потребує їх з'ясування. Аналіз матеріалів слідчої та судової практики, власний практичний досвід роботи адвокатом свідчить про непоодинокі випадки проведення обшуків у житлі та офісах адвокатів, тимчасового доступу до речей і документів, вилучення електронних носіїв інформації, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, повідомлення про підозру та застосування заходів забезпечення кримінального провадження без належного врахування гарантій адвокатської діяльності. Наслідком таких порушень нерідко стає визнання доказів недопустимими, скасування процесуальних рішень судами, а також констатація порушень права на справедливий суд та права на повагу до приватного життя міжнародними судовими інституціями.

Актуальність дослідження підтверджується не лише нормативними змінами у сфері кримінального процесу, а й статистичними показниками. За інформацією Національної асоціації адвокатів України (далі – НААУ), лише протягом 2021 р. зафіксовано 391 випадок проведення обшуків та затримань адвокатів, із яких 87 випадків здійснено без належного повідомлення органів адвокатського самоврядування, що свідчить про системні проблеми дотримання процесуальних гарантій адвокатської діяльності.

Про суспільну значущість цієї проблематики свідчать і статистичні дані. За інформацією НААУ, кількість звернень щодо порушення професійних прав

адвокатів та гарантій адвокатської діяльності становила 98 у 2023 р., 86 – у 2024 р. та 43 звернення лише за перше півріччя 2025 р. Одночасно спостерігається стає зростання випадків ототожнення адвокатів із клієнтами: якщо у 2023 р. було зафіксовано 21 такий випадок, то у 2024 р. – 28, а лише за перше півріччя 2025 р. – вже 32 випадки.

Крім того, у першому півріччі 2025 р. до Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ надійшло 46 звернень про порушення професійних прав адвокатів, а також зафіксовано 9 нових випадків порушення гарантій адвокатської діяльності. Водночас станом на квітень 2026 р. в Україні налічувалося понад 48 тис. практикуючих адвокатів, що свідчить про значну кількість суб'єктів, на яких поширюються спеціальні процесуальні гарантії під час здійснення кримінального провадження. Наведені дані свідчать про збереження системних проблем у сфері забезпечення незалежності адвокатської діяльності та необхідність удосконалення кримінального процесуального механізму захисту професійних прав адвокатів з урахуванням стандартів Європейського суду з прав людини.

Наведені показники свідчать про збереження системних проблем у сфері забезпечення професійних гарантій адвокатської діяльності та необхідність удосконалення механізмів їх захисту. Крім того, у 2025–2026 рр. професійна спільнота та ЗМІ почали активно звертати увагу на зростання кількості кримінальних проваджень, повідомлень про підозру та обшуків щодо адвокатів, що породило широку дискусію про необхідність посилення процесуальних гарантій адвокатської діяльності.

Окремі питання нормативного регулювання та проблем кримінального переслідування адвокатів досліджували такі вчені: Ю. І. Азаров, Г. П. Власова, В. І. Галаган, І. В. Гловюк, Ю. М. Грошевий, Я. П. Зейкан, О. В. Капліна, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, М. А. Погорецький, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, І. В. Рогатюк, В. М. Тертишник, П. В. Цимбал, С. С. Чернявський, О. Г. Яновська та широке коло правничої спільноти.

Участь захисника у кримінальному процесі та особливості кримінального провадження щодо них на рівні дисертаційних та монографічних праць розглядали також Н.М. Обрізан («Захисник як суб'єкт доказування в кримінальному процесі» (2008 р.); В.В. Введенська («Кримінально-процесуальні гарантії реалізації права на юридичну допомогу осіб, які постраждали від злочину» 2009 р.); О.С. Старенький («Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні» 2016 р.); Т. Б. Вільчик («Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України», 2016 р.); Н. М. Бакаянова («Функціональні та організаційні основи адвокатури України» 2017 р.); І. М. Бігунець («Повноваження захисника на досудовому розслідуванні» 2020 р.); О. О. Козлов («Організаційно-правові засади реалізації гарантій адвокатської діяльності» 2023 р.); І. В. Бовнегра («Процесуальна діяльність адвоката в стадії підготовчого судового провадження» 2024 р.).

Особливої уваги досліджувана проблематика набуває з огляду на практику ЄСПЛ, де сформовано систему правових стандартів щодо захисту адвокатської таємниці, забезпечення конфіденційності комунікації між адвокатом і клієнтом, допустимості проведення обшуків та вилучення документів у адвокатів, а також гарантій їхньої професійної незалежності. У рішеннях ЄСПЛ неодноразово наголошувалося, що адвокатура є одним із ключових елементів здійснення правосуддя у демократичному суспільстві, а будь-яке втручання держави у професійну діяльність адвоката має супроводжуватися ефективними процесуальними гарантіями.

Водночас аналіз національного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування свідчить про відсутність єдиного підходу до реалізації міжнародних стандартів під час здійснення кримінального провадження щодо адвокатів. Недостатньо врегульованими залишаються питання участі представників органів адвокатського самоврядування під час проведення процесуальних дій щодо адвокатів, забезпечення збереження адвокатської таємниці, допустимості доказів, отриманих унаслідок втручання у професійну діяльність адвоката, а також процесуального порядку застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження.

Зазначені обставини зумовлюють необхідність комплексного наукового дослідження кримінального провадження щодо адвоката з урахуванням практики ЄСПЛ, сучасної слідчої та судової практики, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення положень кримінального процесуального законодавства України та механізмів забезпечення гарантій адвокатської діяльності, що визначає теоретичну та практичну значущість обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось відповідно до Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік (затверджена Указом Президента України від 11 травня 2021 р. № 189/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 рр. (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 р., протокол № 23). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26.10.2021 (протокол № 20) і включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України, затверджених у 2022 році.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексне обґрунтування та розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання кримінального провадження відносно адвоката на основі комплексного аналізу національного законодавства, правозастосовної практики та практики ЄСПЛ.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність виконання таких завдань:

- розкрити правову природу, зміст і структуру процесуального статусу адвоката у кримінальному провадженні, визначити особливості гарантій його професійної діяльності;
- охарактеризувати міжнародно-правові стандарти забезпечення незалежності адвокатської діяльності та межі допустимого втручання держави у професійну діяльність адвоката;
- узагальнити практику Європейського суду з прав людини щодо забезпечення гарантій професійної діяльності адвоката у кримінальному провадженні;
- визначити особливості початку кримінального провадження щодо адвоката та проблемні питання реалізації його спеціальних процесуальних гарантій на початковому етапі досудового розслідування;
- охарактеризувати процесуальний порядок проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій щодо адвоката;
- розкрити зміст адвокатської таємниці як процесуальної гарантії та визначити особливості її забезпечення під час досудового розслідування;
- визначити особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження щодо адвоката та здійснення судового контролю за дотриманням гарантій адвокатської діяльності;
- охарактеризувати особливості судового розгляду кримінального провадження щодо адвоката та визначити критерії допустимості отриманих доказів з урахуванням національної судової практики і практики Європейського суду з прав людини;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та законодавства про адвокатуру з метою підвищення ефективності забезпечення гарантій адвокатської діяльності.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні правовідносини, що виникають під час здійснення кримінального провадження щодо адвоката.

Предметом дослідження є кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети і завдань у роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження.

Діалектичний метод став основою для дослідження правової природи кримінального провадження щодо адвоката, генези його нормативного регулювання та тенденцій розвитку міжнародних стандартів захисту адвокатської діяльності (підрозділи 1.1–1.3, 3.3).

За допомогою логіко-семантичного методу уточнено зміст і співвідношення понять «кримінальне провадження щодо адвоката», «процесуальний статус адвоката», «гарантії адвокатської діяльності», «адвокатська таємниця», «кримінальне переслідування адвоката» (підрозділи 1.1, 1.2).

Формально-юридичний метод застосовано під час аналізу положень Конституції України, КПК України, Закону України «Про адвокатуру та

адвокатську діяльність», міжнародно-правових актів та практики їх застосування (підрозділи 1.1–1.3, 2.1–2.3, 3.1–3.3).

Системно-структурний метод використано для визначення місця та ролі адвоката у системі суб'єктів кримінального провадження, дослідження взаємозв'язку процесуальних гарантій адвокатської діяльності з інститутами досудового розслідування та судового контролю (підрозділи 1.1, 2.1–2.3, 3.1).

Порівняльно-правовий метод дав змогу здійснити аналіз міжнародних стандартів захисту адвокатської діяльності, рішень ЄСПЛ та окремих зарубіжних підходів до регулювання кримінального провадження щодо адвокатів (підрозділи 1.2, 1.3, 3.2, 3.3).

Метод аналізу та узагальнення використано під час опрацювання наукових джерел, практики Верховного Суду, рішень слідчих суддів, матеріалів кримінальних проваджень та практики ЄСПЛ щодо здійснення кримінального переслідування адвокатів (підрозділи 1.3, 2.1–2.3, 3.1, 3.2).

Статистичний метод застосовано для аналізу офіційних даних Національної асоціації адвокатів України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України та інших джерел щодо стану забезпечення гарантій адвокатської діяльності, випадків порушення професійних прав адвокатів та особливостей здійснення кримінального провадження щодо них (вступ, підрозділи 2.1, 3.1).

Метод правового моделювання використано під час розроблення авторських пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України, спрямованих на підвищення ефективності процесуальних гарантій адвокатської діяльності та імплементацію стандартів ЄСПЛ у національне законодавство (підрозділ 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять рішення Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України, практика Верховного Суду, рішення слідчих суддів, судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо адвокатів, статистичні дані Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України та Національної асоціації адвокатів України за 2020–2026 роки, результати узагальнення матеріалів слідчої і судової практики, а також особистий професійний досвід здобувача, набутий під час здійснення адвокатської діяльності. У межах дослідження проаналізовано понад 150 рішень національних судів, ухвалених у 2018 – 2026 роках, та понад 40 рішень Європейського суду з прав людини, що стосуються забезпечення гарантій адвокатської діяльності. Використано також результати серії тематичних опитувань адвокатів, прокурорів і суддів, обсяг окремих вибірок яких залежно від предмета опитування становив від 65 до 180 респондентів. Кількісний і професійний склад учасників кожного опитування та узагальнені результати анкетування наведено у відповідних додатках до дисертації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних монографічних досліджень теоретичних, нормативно-правових і правозастосовних проблем кримінального провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. У

роботі сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, що мають наукове та практичне значення:

уперше:

- запропоновано комплексну концепцію кримінального провадження щодо адвоката як самостійного різновиду диференційованого кримінального провадження, яка, на відміну від існуючих наукових підходів, ґрунтується на поєднанні процесуальних гарантій, передбачених кримінальним процесуальним законодавством України, зі стандартами ЄСПЛ щодо забезпечення незалежності адвокатської діяльності, збереження адвокатської таємниці та ефективної реалізації права на захист;

- обґрунтовано необхідність доповнення КПК України ст. 52-1 «Участь представника органів адвокатського самоврядування у кримінальному провадженні щодо адвоката», якою пропонується встановити обов'язкову участь представника ради адвокатів регіону під час проведення обшуку, огляду, тимчасового доступу до речей і документів, а також інших процесуальних дій, пов'язаних із можливим втручанням в адвокатську діяльність. На відміну від чинного правового регулювання, запропоновані положення забезпечують реальний механізм запобігання порушенню гарантій адвокатської діяльності, мінімізують ризики розголошення адвокатської таємниці та узгоджують національне законодавство зі стандартами практики ЄСПЛ;

- сформовано систему критеріїв оцінки допустимості доказів, отриманих у кримінальному провадженні щодо адвоката, яка базується на комплексному врахуванні процесуального порядку їх одержання, дотримання гарантій адвокатської діяльності, забезпечення конфіденційності адвокатської таємниці, принципу пропорційності втручання у професійну діяльність адвоката та правових позицій Європейського суду з прав людини. На відміну від існуючих наукових підходів, запропонована система дозволяє здійснювати комплексну оцінку допустимості доказів не лише з позицій формального дотримання процесуальної форми, а й з урахуванням фактичного забезпечення професійних гарантій адвоката під час проведення процесуальних дій.

Удосконалено:

- наукові підходи до визначення змісту та структури процесуальних гарантій адвокатської діяльності під час здійснення кримінального провадження, які систематизовано відповідно до стадій кримінального провадження, суб'єктів їх забезпечення та характеру процесуального втручання, що дало змогу визначити взаємозв'язок між гарантіями незалежності адвоката, забезпеченням права на захист, охороною адвокатської таємниці та принципом справедливого судового розгляду відповідно до практики ЄСПЛ;

- авторську класифікацію процесуальних гарантій адвокатської діяльності під час кримінального провадження щодо адвоката, яка передбачає їх поділ залежно від стадії кримінального провадження, характеру процесуального втручання та суб'єкта забезпечення таких гарантій;

- комплекс процесуальних змін до кримінального процесуального законодавства України, спрямованих на вдосконалення судового контролю за

проведенням процесуальних дій щодо адвоката, забезпечення єдності судової практики та імплементацію правових позицій Європейського суду з прав людини у сфері захисту гарантій адвокатської діяльності.

- положення щодо процесуального порядку проведення СРД та НСРД щодо адвоката шляхом конкретизації процесуальних механізмів запобігання розголошенню адвокатської таємниці, визначення меж допустимого втручання у професійну діяльність адвоката, а також удосконалення порядку судового контролю за законністю проведення таких процесуальних дій відповідно до стандартів ЄСПЛ;

- наукові підходи до використання практики ЄСПЛ під час здійснення судового контролю та судового розгляду кримінальних проваджень щодо адвокатів шляхом систематизації критеріїв оцінки правомірності втручання держави у здійснення адвокатської діяльності, визначення особливостей застосування принципу пропорційності та формування алгоритму врахування правових позицій ЄСПЛ під час вирішення питань допустимості доказів, отриманих у кримінальному провадженні щодо адвоката;

- наукові підходи до здійснення судового контролю за дотриманням гарантій адвокатської діяльності під час досудового розслідування шляхом уточнення критеріїв оцінки законності процесуальних рішень слідчого, дізнавача та прокурора, визначення меж дискреційних повноважень слідчого судді та обґрунтування необхідності забезпечення ефективного судового захисту професійних прав адвоката відповідно до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

набуло подальшого розвитку:

- наукові положення щодо особливостей процесуального статусу адвоката як спеціального суб'єкта кримінального провадження шляхом обґрунтування взаємозв'язку його професійної функції із необхідністю застосування спеціальних процесуальних гарантій під час здійснення кримінального провадження;

- наукові положення щодо критеріїв оцінки допустимості доказів, отриманих у кримінальному провадженні щодо адвоката, крізь призму гарантій адвокатської діяльності та стандартів Європейського суду з прав людини шляхом уточнення змісту критеріїв законності отримання доказів, пропорційності втручання у професійну діяльність адвоката, забезпечення конфіденційності адвокатської таємниці та дотримання права на справедливий суд, що сприяє більш ефективному застосуванню зазначених критеріїв під час судового контролю та судового розгляду кримінальних проваджень;

- наукові уявлення про процесуальний статус адвоката як спеціального суб'єкта кримінального провадження та систему його процесуальних гарантій шляхом поглиблення теоретичних положень щодо співвідношення загальних засад кримінального провадження із спеціальними гарантіями адвокатської діяльності, визначення особливостей реалізації процесуальних прав адвоката на різних стадіях кримінального провадження та уточнення ролі органів адвокатського самоврядування у забезпеченні незалежності адвокатської професії;

– теоретичні положення щодо імплементації стандартів Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України у частині регулювання кримінального провадження щодо адвокатів та забезпечення ефективного захисту їх професійних прав шляхом систематизації релевантної практики ЄСПЛ, визначення напрямів її застосування під час формування національної судової практики, а також уточнення механізмів гармонізації положень КПК України з європейськими стандартами захисту незалежності адвокатської діяльності;

– наукові підходи до визначення ролі судової практики Верховного Суду та ЄСПЛ з прав людини у формуванні єдиних стандартів здійснення кримінального провадження щодо адвоката шляхом узагальнення сучасної правозастосовної практики, виявлення існуючих проблем її застосування та обґрунтування напрямів забезпечення єдності судової практики під час вирішення питань, пов'язаних із втручанням у професійну діяльність адвоката.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та обґрунтовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції (2022-2026 рр.) впроваджено й використовуються у:

– *правозастосовній діяльності* судових органів – під час розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань здійснення розгляду кримінального провадження щодо адвоката (акт впровадження Солом'янського районного суду м. Києва від 19 червня 2026 р.);

– *сфері освітньої діяльності* – при розробленні змісту лекційних занять, навчально-методичного забезпечення, контрольних (тестових) матеріалів та інших дидактичних ресурсів із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Особливі порядки кримінального провадження» та «Адвокатура України» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 02 липня 2026 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – під час виконання фундаментальних і прикладних наукових досліджень, підготовки монографічних праць, підручників, навчальних посібників, науково-методичних матеріалів, аналітичних оглядів, а також під час розроблення й наукового супроводження пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері кримінального процесу та адвокатської діяльності (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 02 липня 2026 р.);

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є результатом особистої наукової роботи здобувача. Нові наукові положення, висновки та рекомендації сформульовані автором самостійно. Для аргументації окремих аспектів дослідження застосовано напрацювання інших учених, на які у тексті надано відповідні бібліографічні посилання.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертації оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, що відбулися в Україні, зокрема: «Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України» (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.); «Молоді вчені 2025 – від теорії до практики» (м. Дніпро, 20 березня 2025 р.); «Доступ до правосуддя: виклики та перспективи» (м. Київ 22 груд. 2025 р.);

«Міжнародний кримінальний суд: у системі кримінального правосуддя» (м. Київ 24 квітня 2026 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, сформульовані у дисертації, відображено в дев'яти наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України, перелік яких затверджено МОН України та чотирьох тез доповідей, що оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських і міжвідомчих науково-практичних конференціях, зокрема:

1. Шаповал О.В. Кримінальне провадження щодо адвоката: загальні положення застосування практики Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Випуск 3. С. 111-116. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.49>;

2. Шаповал О.В. Актуальні питання забезпечення гарантій адвокатської діяльності під час проведення негласних (слідчих) розшукових дій стосовно захисника у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. №7. 2025. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-7/48>;

3. Шаповал О.В. Огляд рішень Європейського суду з прав людини щодо правових особливостей проведення обшуків у адвокатів. *Юридичний науковий електронний журнал*. №2. 2025. С. 407-410. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/96>;

4. Шаповал О.В. Гарантії презумпції невинуватості щодо адвоката у кримінальному провадженні: правові підходи та судова практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2025. С. 439-441. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-3/104>;

5. Степанова Г.М., Шаповал О.В. Кримінальне провадження щодо адвокатів: проблеми правового регулювання та напрями вдосконалення. *Наукові перспективи*. №5 (71). 2026. С. 1766-1775. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-5\(71\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-5(71))

6. Шаповал О.В. Військовополонений як особливий суб'єкт кримінального процесу. *Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України* : матеріали круглого столу, присвяч. 40-річчю кафедри кримінального процесу (27 жовт. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 355. <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ece9dd4d-8e55-4ed1-bfae-ebb66a98894e/content>;

7. Шаповал О.В. Правові гарантії презумпції невинуватості адвокатів у кримінальному провадженні: виклики та рішення. *XV Всеукраїнська конференція молодих вчених «Молоді вчені 2025 – від теорії до практики»* (20 берез. 2025 р.). м. Дніпро. С. 264-267. <https://nnipp.navs.edu.ua/naukovij-prostir/naukovi-gurtki/kafedra-civilno-pravovih-disciplin/>;

8. Шаповал. О.В. Презумпція невинуватості адвоката у кримінальному провадженні: стандарти ЄСПЛ та національна практика. *Доступ до правосуддя: виклики та перспективи* : Матеріали наук.-практ. кругл. столу (22 груд. 2025 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2026. С. 147-150. <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/059614ad-df96-45c8-9002-e22a39059c74/content>;

9. Шаповал О.В. Захист прав адвоката у кримінальному провадженні: взаємодія стандартів МКС та практики Європейського суду з прав людини. *Міжнародний кримінальний суд: у системі кримінального правосуддя* : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 квіт. 2026 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2026. С. 232-235. <https://elar.navs.edu.ua/items/1918497d-a9ca-4a39-97cf-daf394676f54>.

Характеристика особистості здобувача. Шаповал Олена Вікторівна 1982 року народження, освіта вища. У 2004 році Національну юридичну академію України імені Ярослава Мудрого за спеціальністю "Правознавство" (диплом спеціаліста). З вересня 2021 року по квітень 2025 року аспірантка заочної форми навчання Національної академії внутрішніх справ. На сьогоднішній день адвокат.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття. Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, як учасник кримінального провадження є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 «Право».

УХВАЛЕНО:

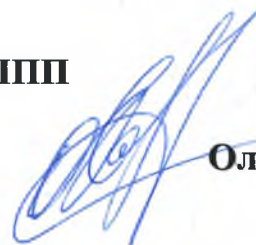
1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Шаповал Олени Вікторівни на тему «Кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Шаповал Олени Вікторівни відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Шаповал Олени Вікторівни на тему «Кримінальне провадження щодо адвоката з урахуванням практики Європейського суду з прав людини» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 19, проти – немає, таких, що утримались – немає.

Головуючий -
завідувач кафедри кримінальної юстиції ННІПІ
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Ольга ХАХУЦЯК